

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL of the journal / URL časopisu: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Author(s) / Autor(i): Michal Garaj – Jakub Bardovič – Jaroslav Mihálik
Article / Článok: Vplyv sociologicko-demografických charakteristík obce na volebné správanie a podporu M. Kotlebu
Publisher / Vydavateľ: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica
DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.153-180>

Recommended form for quotation of the article / Odporúčaná forma citácie článku:

Michal Garaj – Jakub Bardovič – Jaroslav Mihálik. 2021. Vplyv sociologicko-demografických charakteristík obce na volebné správanie a podporu M. Kotlebu. In *Politické Vedy*. [online]. Vol. 24, No. 1, 2021. ISSN 1335 – 2741, pp. 153-180. Available at: DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.153-180>

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

VPLYV SOCIOLOGICKO-DEMOGRAFICKÝCH CHARAKTERISTÍK OBCE NA VOLEBNÉ SPRÁVANIE A PODPORU M. KOTLEBU¹

THE IMPACT OF MUNICIPAL SOCIOLOGICAL- DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS ON ELECTORAL BEHAVIOUR AND SUPPORT OF M. KOTLEBA

Michal Garaj – Jakub Bardovič – Jaroslav Mihálik*

ABSTRACT

A wide range of different factors influence a voter's choice in support of political party or representative. The research deals with the electoral behavior of voters in Slovak regional elections in 2017. Specifically, it focuses on the impact of defined socio-demographic characteristics and indicators such as share of inhabitants of the municipality aged 18-30 of Roman Catholic faith, share of municipal inhabitants with higher education, share of economically active inhabitants of the municipality, share of PC / Internet users in the settlement structure of Banská Bystrica region in relation with election results of M. Kotleba as a chairman candidate. We used statistical measurement and correlation analysis to fulfil our goal. The data combine election results with socio-demographic characteristics of municipalities in Banská Bystrica region. Graphical maps present the intensity of strength of the association between variables according to view of districts in Banská Bystrica region. The resulting findings show a statistically significant relationship in two defined categories. In

* Mgr. Michal Garaj, PhD. pôsobí ako odborný asistent na Katedre politických vied, Fakulty sociálnych vied, *Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: michal.garaj@ucm.sk.

PhDr. Jakub Bardovič, PhD. pôsobí ako odborný asistent Katedre politických vied, Fakulty sociálnych vied, *Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: jakub.bardovic@ucm.sk.

doc. PhDr. Jaroslav Mihálik, PhD. pôsobí ako docent Katedre politických vied, Fakulty sociálnych vied, *Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave*, Bučianska 4/A, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: jaroslav.mihalik@ucm.sk.

DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2021.24.1.153-180>

¹ Tento príspevok vznikol s podporou VEGA MŠ SR a SAV pre projekty č. 1/0339/17: Komparácia dynamiky inštitucionálnej konsolidácie krajne pravicových strán a hnutí v Českej republike a na Slovensku

the first case, with the increasing proportion of Roman Catholic faith in the municipality, the support of the candidate also increased. Similar findings were identified in relation to share of university educated inhabitants in the municipality. The electoral support of Marian Kotleba in 2017 Slovak regional election was influenced by factors of measured socio-demographical characteristics of municipalities. The findings confirmed similar conclusions from 2013 analysis of Marian Kotleba support in regional elections.

Key words: Voting behavior, Participation, Self-governing region, Election, ĽSNS

Úvod

Jednou z kľúčových aktivít, ktorá umožňuje existenciu zastupiteľských demokracií, je účasť voličov vo voľbách. Napriek tomu, že výsledky volieb nemôžeme považovať za plnohodnotný obraz názorov celej spoločnosti, keďže sa ich nezúčastňujú všetci voliči, aktuálne predstavujú nenahraditeľný nástroj legitimizácie politickej moci v štáte. Otázka volebného správania sa preto stáva nielen pre politologickú obec jednou z ústredných tém pri snahe porozumieť konkrétnym aspektom politického systému, ako aj jeho možného ďalšieho smerovania.

Od úspechu predsedu politickej strany Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko (ĽSNS), **M. Kotlebu**, vo voľbách na úrovni samosprávnych krajov v roku 2013 a následne po zisku 14 mandátov vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v roku 2016 sa dostáva do celospoločenského diskurzu vo výraznejšej miere otázka prevencie pred pravicovým extrémizmom či radikalizmom. Pre výskumníkov je dôležité porozumieť príčinám úspechu tohto subjektu a súčasne identifikovať aktuálnych a tiež potenciálnych voličov. Výskumná štúdia sa zameriava na problematiku volebného správania voličov vo voľbách na krajskej úrovni v Banskobystrickom kraji, ktoré sa uskutočnili v roku 2017. Hlavným cieľom je identifikovať existenciu vzťahu medzi vybranými sociálno-demografickými charakteristikami obcí (s ohľadom na kraj a jednotlivé okresy) v tomto kraji a hlasovaním v prospech kandidáta **M. Kotlebu** na funkciu predsedu samosprávneho kraja.

1. Volebné správanie a jeho výskum

Účasť jednotlivcov vo voľbách predstavuje aktivitu, ktorú zaraďujeme pri výskume pod konštrukty ako napríklad volebné správanie (rozsiahly prehľad o výskume ponúka: Bartels, 2008), volebná participácia (Franklin, 1996), no tiež politická participácia (Teorell, Torcal, Montero, 2007) či občianska participácia.

(Gyárfášová, Bútorová, 210) Aj keď nejde o vyčerpávajúci sumár aktuálne využívaných označení (nie je to ani zámer štúdie) pokrývajúcich obdobný fenomén, ukazuje to, že účasť vo voľbách predstavuje určitú parciálnu súčasť tzv. politického (alebo občianskeho) správania. Vychádzame pritom z konštatovania autora **Sopóciho** (2004), ktorý zaraďuje samotné volebné správanie, zahŕňajúce aktívne využitie volebného práva, do tejto kategórie správania, pričom predstavuje jednu z jeho podkategórií. Jeho význam pre fungovanie demokratických spoločností ukazujú aj také konštatovania autorov, ako napríklad **Krejčího** (2006), keď označuje voľby ako sviatok demokracie.

Pri pohľade na problematiku volebného správania je možné odlíšiť dva prístupy. V prvom prístupe je volebné správanie obmedzené len na účasť vo voľbách (hlavne v súvislosti s uplatnením alebo neuplatnením aktívneho volebného práva). Druhý prístup v sebe následne obsahuje okrem už spomínanej aktivity aj ďalšie, ktoré sú priamo naviazané na realizáciu samotných volieb (napríklad uchádzanie sa o mandát). Je vhodné dodať, že veľká skupina štúdií, vrátane tejto, zameriava svoju pozornosť hlavne na akt výberu svojho zástupcu zo strany voličov – teda samotné (ne)volenie.

Výskum volebného správania je špecifický v tom, že ho môžeme nájsť ako samostatný vedecký problém v rámci konkrétnych výskumov (napríklad v podmienkach Slovenska: Gyárfášová, 2010; Macháček, 2011; Gyárfášová, Henderson, 2018), ale aj ako parciálnu časť širšieho skúmaného javu. V takejto podobe ho nachádzame napríklad ako integrálnu súčasť výskumov venovaných politickej, resp. občianskej participácii (porovnaj napríklad: Verba, Nie, 1987; Verba, Nie, Kim, 1978; Bútorová, Gyárfášová, 2010). Rovnako nachádzame sledovanie tohto javu v rámci pravidelných, resp. dlhodobých nadnárodných výskumov/prieskumov zameraných na výskum spoločností a jej častí, ktoré sú realizované napríklad na úrovni Európskej únie (Eurobarometer), no tiež v rámci European Social Survey, International Social Survey Program a ďalších.

Aktuálny rozsah výskumu volebného správania a jeho podobu vo významnej miere ovplyvňuje aj to, že jeho poznávanie je možné realizovať vďaka rozsiahlym volebným štatistikám, ktorými disponujú príslušné úrady v konkrétnych štátoch (v prípade Slovenskej republiky je to Štatistický úrad SR) aj bez potreby priameho oslovenia jednotlivca. Tým sa výrazne odlišuje od mnohých iných nástrojov participácie, o ktorých takéto dáta aktuálne neexistujú. V prípade, ak prepojíme uvedenú agregovanú úroveň aj s individuálnou úrovňou, získavame rozsiahle možnosti skúmania tejto oblasti. Výsledkom toho je, že autori môžu v prípade volieb a volebného správania skúmať vývojové trendy (Eštok, 2010; Gyárfášová,

2010; Gyárfášová, Bahna, Slosiarik, 2017), faktory vplývajúce na účasť, resp. samotné rozhodovanie jednotlivca (Mihálik, 2016), lokálne (geografické) špecifiká (Karvai, Plenta, 2010; Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016; Maškarinec, 2017), voličskú (ne)prípravenosť rozhodovať (Bzdilová, 2015), či v neposlednom rade inštitucionálne nastavenie v podobe konkrétnych volebných mechanizmov (Dančišin, 2005; Bardovič, 2017). Uvedené odlišenie nepredstavuje neprekročiteľnú hranicu, čo v praxi znamená, že výskumy a prieskumy často kombinujú nami predstavené oblasti záujmu.

Vývoj výskumu volebného správania, kde sa sleduje hlavne to, kto sa zúčastňuje volieb, resp. aké sú determinanty rozhodovania pri výbere zástupcov, bol k dnešnému dňu zachytený vo viacerých prácach (napríklad: Bartels, 2008; Sopóci, 2004; Horváth, Šebík 2015). Zhodujú sa na identifikácii kľúčových výskumov, ktoré ovplyvnili túto oblasť ľudského bádania. Ide o práce kolektívu okolo **Lazarsfelda**, hlavného reprezentanta tzv. Kolumbijskej školy a na nich nadväzujúcej Michiganskej školy na čele s **Campbellom**. Za kľúčové smery sa pritom v rámci skúmania volebného správania zvyknú označovať sociologický, sociálno-psychologický a ekonomický. Jedným z dôležitých rozdielov medzi nimi je pritom to, či sa orientujú pri vysvetľovaní správania na skupinu, teda správanie previazané s príslušnosťou k istej skupine (sociologický prístup), alebo chápu voliča ako individuum rozhodujúce sa na základe viacerých podnetov (napríklad sociálno-psychologický prístup, ale aj ekonomický) (Porovnaj: Sopóci, 2004; Horváth, Šebík 2015).

Zahraničný stav výskumu volebného správania s orientáciou na sociologický rozmer (Inglehart, Norris, 2000; Ivanescu, 2017; Liddle, Mujani, 2007) poukazuje na niekoľko dôležitých aspektov, ktoré vplývajú na rozhodovanie voliča. Svoju pozornosť pritom môžu upriamovať na rôzne úrovne štátu a tiež podobu volieb, ako napríklad prezidentské (Ivanescu, 2017; Liddle, Mujani, 2007) či parlamentné voľby (Liddle, Mujani, 2007; Inglehart, Norris, 2000), čím sa odlišujú od regionálneho zamerania tejto štúdie. V rámci týchto štúdií postavených na sociologickom prístupe nachádzame snahu identifikovať možný vplyv pôsobenia rôznych premenných, ako napríklad vplyv pohlavia (Inglehart, Norris, 2000), náboženského vierovyznania (Liddle, Mujani, 2007), ekonomického zaradenia (Liddle, Mujani, 2007), veku (Liddle, Mujani, 2007), nového fenoménu používania sociálnych sietí (Ivanescu, 2017) a pod. Je však vhodné povedať, že výskumy prinášajú rozdielne výsledky v rovnakých sledovaných sociologických skupinách. Tento poznatok evokuje rozličné vplyvy na volebné správanie najmä z dôvodu odlišného prostredia, kde boli výskumy realizované a súčasne potrebu

zohľadnenia inštitucionálneho nastavenia (vrátane podoby volebného systému) ako aj úrovne, v rámci ktorej sa dané voľby uskutočnili.

Ako už bolo uvedené vyššie, pri výskume volebného správania je možné rozlíšiť dve veľké skupiny prístupov, a to tie, ktoré pracujú s individuálnou úrovňou (napríklad: Macháček, 2011; nielen v rámci slovenského kontextu majú význam prieskumy realizované na úrovni EÚ, napríklad: European parliament, 2019; v neposlednom rade tu môžeme zaradiť tzv. exitpolls, ktorých zber dát sa viaže priamo na deň konania volieb), alebo sledujú dáta na agregovanej úrovni (napríklad: Nový, 2013; Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016; Garaj, 2014). S každým z uvedených prístupov sa spájajú určité výhody, ale aj nevýhody. Nie úplne ojedinelým prípadom je kombinácia individuálnej a agregovanej úrovne.

Výhodou výskumov na individuálnej úrovni je to, že dokážu zachytiť, ako už hovorí samotné označenie tohto prístupu, konkrétne individuá a hľadať možné premenné, ktoré určujú ich volenie, resp. nevolenie, no aj rozhodovanie sa. Jednou z nevýhod takýchto výskumov je ale zber dát, ktorý sa často realizuje mimo dňa konania volieb (okrem exitpollov) a nielen tým vytvára podmienky pre posuny v samotných výsledkoch. Navyše, aj spomínané exitpolls ukázali (napríklad vo prípade slovenských parlamentných volieb v roku 2020) existenciu určitých limitov s ohľadom na realizáciu a presnosť. Nielen túto ich nedokonalosť je možné v istom ohľade eliminovať aj vďaka výskumom realizovaných na agregovanej úrovni. Aj keď tie nedokážu identifikovať konkrétne skutočnosti viažuce sa na individuum, pracujú s definitívnymi dátami z reálne uskutočnených volieb, ktoré je možné dopĺňať o ďalšie štatistické alebo iné ukazovatele vystupujúce ako ďalšie premenné (napríklad zo štatistických úradov, ako je to v prípade tejto štúdie). Tým vytvárajú podmienky pre hľadanie odpovedí na rôzne otázky, napríklad: Existujú v jednotlivých obciach, mestách, okresoch, krajoch, štátoch a pod. odlišnosti v podobe volebného správania? (napríklad Onufrák, 2018; Bardovič, 2019) Viaceré štúdie však neostávajú len na úrovni deskripcie, no prinášajú tiež pokusy o hľadanie vysvetlení, a to napríklad za použitia rôzne definovaných premenných (napríklad: Nestorová-Dicka, Molnár, 2013; Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016). Uvedené príklady výskumného zamerania, ktoré operujú so sledovaním geografických špecifik, môžeme zaradiť do oblasti politickej alebo volebnej geografie (k problematike volebnej geografie a jej miestu pri výskume volebného správania pozri: Madleňák, 2010). Rozsiahlejšiu publikáciu s takýmto zameraním a s lokalizáciou na slovenské prostredie ponúka napríklad autor Madleňák (2012), ktorý sleduje volebné správanie v parlamentných voľbách od roku 1998 po rok 2010 s ohľadom na možné

diferencie nachádzajúce sa v kontexte jednotlivých regiónov (okresov). Sleduje tam pritom také charakteristické vlastnosti okresov, ako je veková štruktúra, vzdelanostná štruktúra, štruktúra zamestnanosti, miera urbanizácie, socio-ekonomická úroveň regiónov, religiózna štruktúra, národná štruktúra.

Z pohľadu zamerania tejto práce je tiež vhodné odlišiť výskumy volebného správania s ohľadom na sledovanú úroveň. Toto odlíšenie má svoj význam, keďže agenda, o ktorej sa rozhoduje na celoštátnej úrovni a na obecnej úrovni je výrazne odlišná. Takisto je neporovnateľné rozhodovanie v obci, ktorá má niekoľko stoviek obyvateľov a voliči a kandidáti sa poznajú priamo alebo minimálne sprostredkovane s volením na celoštátnej úrovni, kde je vysoká pravdepodobnosť (hlavne v štáte s jedným volebným obvodom, ako je v prípade Slovenska), že volič vybraných kandidátov nielenže nepozná, ale možno ani nikdy osobne nestretol.

1.1 Volebné správanie na Slovensku a podpora krajne pravicových strán

Po roku 1989 je volebné správanie v prípade Slovenska ovplyvňované prítomnosťou viacerých neideologických konfliktných línií, ktoré vo výraznej miere predurčujú jeho podobu minimálne na celoštátnej úrovni. V rámci 90. rokov je možné označiť za najzásadnejší spoločensko-politický konflikt **Mečiar** vs. anti**Mečiar**, ktorý nahradil postupne slabnúci konflikt vychádzajúci z realizovanej transformácie režimu. Jeho intenzita sa však takisto postupne posunula do ústrania v dôsledku volebného úspechu vtedajšej opozície na čele s **M. Dzurindom**. Práve tu môžeme hľadať zrod novej štiepnej línie personalizovateľnej cez osoby najskôr **M. Dzurindu** a neskôr **R. Fica**, ktorá niesla prvky rovnako neideologického charakteru, ako aj prvky klasického ideologického konfliktu známeho už z konceptu autorov **Lipset** a **Rokkan** (1967) – ľavica vs. pravica. Jej význam v určitej modifikovanej podobe nachádzame v rámci politickej scény aj v súčasnosti. Súbežne so spomínanými štiepnymi líniami je možné v priebehu rokov identifikovať existenciu aj ďalších viac či menej výrazných ideologických a rovnako neideologických konfliktných línií, ktoré takisto v istom ohľade vytvorili podmienky, aby (de)formovali samotné volebné správanie. Krajské a komunálne voľby však ukazujú, že ich úloha ostala často významná hlavne pre celoštátnu politiku. Na nižších úrovniach sa rozhodovanie voličov veľakrát utváralo v dôsledku pôsobenia páľčivejších tém pre dané územie. Indikátorom tejto skutočnosti môže byť samotné správanie politikov, ktorí častokrát utvárali v krajoch, mestách a obciach nelogické koalície z pohľadu celoštátnej úrovne (porovnaj napríklad: Bardovič, 2016).

Dlhodobý vývoj ukazuje, že svoje miesto, ale aj význam pre spoločnosť získava konflikt partokratickosť vs. nepartokratickosť. Jeho existenciu je pritom v tomto prípade možné identifikovať na všetkých úrovniach štátu. Indikátory prítomnosti tohto konfliktu v spoločnosti nachádzame rovnako na celoštátnej úrovni (napríklad v prezidentských voľbách, ale aj v parlamentných voľbách pri opakovanom volení nových subjektov či tých, ktoré sa dištancujú od „straníckej“ politiky), ako aj na krajskej a komunálnej. Na úrovni územných samospráv ponúkajú definované volebné systémy priestor pre uchádzanie sa o mandát v zastupiteľských orgánoch aj nestranickým kandidátom (tzv. nezávislý kandidát). A práve táto skupina kandidátov získava za posledných 20 rokov narastajúcu podporu zo strany voličov. (Tabuľka č. 1).

Tabuľka 1: Podiel zvolených nezávislých kandidátov na úrovni samosprávnych krajov a miest a obcí od roku 2001

Komunálna úroveň					
	2002	2006	2010	2014	2018
Nezávislí kandidáti:	32,66 % /	30,83 % /	33,67 % /	37,95 % /	42,42 % /
primátor (starosta) / poslanci	13,46 %	17,10 %	22,66 %	28,91 %	35,36 %
Samosprávne kraje					
	2001	2005	2009	2013	2017
Nezávislí kandidáti na poslancov	4,48 %	9,46 %	13,48 %	17,89 %	38,7 %

Zdroj: Bardovič, 2017; Štatistický úrad SR.

Významným charakteristickým rysom volebného správania slovenského voliča je to, že u neho existuje istá miera nestability preferencií a vysoká fluktuácia medzi politickými stranami v rámci jednotlivých volieb. Táto skutočnosť naznačuje, že sa u neho nevytvorili dostatočné podmienky pre dlhodobú identifikáciu sa s konkrétnou politickou stranou (porovnaj: Gyárfášová, Bahna, Slosiarik, 2017). Tento stav však môže v istom ohľade ovplyvňovať aj neschopnosť politických strán „prežiť“ svojich lídrov, čím sa často krátka životnosť strany stáva nevyhnutným dôvodom „hľadania“ si novej strany pre volenie (viac o dĺžke existencie politických strán a probléme jeho merania Filipec, 2019).

Samostatnú kapitolu predstavujú politické strany pohybujúce sa v rámci svojich hodnotových orientácií v krajných póloch politického spektra, resp. majúce príklon k antisystémovým riešeniam. Proces demokratickej transformácie spojený s dôležitým medzníkom v roku 1989 vytvoril podmienku pre opätovné objavovanie sa aj týchto ideí v spoločnosti. Ako upozorňuje **Rataj** (2019), existujúca diskontinuita spôsobená jednak výraznou diskreditáciou pred obdobia roku 1945 a súčasne následná minimálna prítomnosť nielen v slovenskej politike, ale aj v myslení jednotlivcov (až na isté výnimky v exile), výrazne komplikovala jej opätovné formovanie v 90. rokoch. Napriek tomu sa v rámci Slovenska sformovalo niekoľko strán či skupín nesúcich hodnoty kopírujúce charakteristické prvky krajne pravicových hodnôt (k vývoju krajnej pravice na Slovensku pozri napríklad: Filipec, Jankoľa, Mihálik, 2019).

V rámci tabuľky 2 je možné vidieť, že sa okrem rokov 2002 a 2012 v každých voľbách podarilo uspieť subjektu s hodnotovým základom vykazujúcim prítomnosť niektorých prvkov vlastných pre krajnú pravicu. Navyše, ak sa pozrieme na zisky tých najvýraznejších politických strán z tohto spektra, platí, že sa im v sumáre vždy podarilo osloviť viac ako 5 % voličov (teda aj v rokoch 2002 a 2012). Autori **Gyárfášová, Bahna, Slosiarik** (2017) okrem iného v ich súvislosti dodávajú, že v prípade volieb v roku 2016 za úspechom tejto kategórie politických strán stála ich schopnosť mobilizovať nevoličov. Ich potenciál osloviť voličov však nie je často o prítomnosti len krajne pravicových prvkov v programe. Môžu to byť aj ďalšie skutočnosti, ako napríklad už spomínaný konflikt partokratickosť vs. nepartokratickosť, ktorý sa nesie na vlně odmietania politiky realizovanej tradičnými politickými stranami.

Pohľad na Tabuľku 2 ukazuje, že v rámci 90. rokov sa podarilo osloviť dostatočný počet voličov vďaka takémuto programu jedinej politickej strane, konkrétne Slovenskej národnej strane (SNS) na čele s **J. Slotom** (viac k SNS v 90. rokoch a jej hodnotovým orientáciám napríklad: Kupka, Laryš, Smolík, 2009; Hloušek, Kopeček, 2010). Jej následné postavenie v slovenskom straníckom systéme spojené so stratou parlamentného zastúpenia bolo ovplyvnené jednak vnútrostraníckymi nezhodami, ktoré viedli až k jej štiepeniu, či postupným preberaním jej nacionalistickej agendy zo strany ostatných politických subjektov (napríklad zo strany koalíčných partnerov SMER-SD a ĽS-HZDS v rámci koalície sformovanej po voľbách v roku 2006). Ako môžeme vidieť v Tabuľke 2, opätovný návrat na politickú scénu v jej prípade prišiel po voľbách v roku 2016. Čiastočná obmena, ktorá sa dotkla aj predsedníckej stoličky (novým predsedom sa stal **A. Danko**), priniesla SNS podporu viac ako 225 tisíc voličov

a získal 15 mandátov. (Definitívne výsledky hlasovania, 2016) Volebný úspech jej otvoril cestu pre vytvorenie vládnej koalície spolu so SMER-SD, MOST-HÍD a vtedy ešte aj s politickou stranou #SIEŤ. Nateraz posledné parlamentné voľby z roku 2020 pre ňu znamenali opätovný odchod z NR SR. V tejto súvislosti je však vhodné dodať, že prvý celoštátny úspech politickej strany ĽSNS v istom ohľade vytvoril priestor pre diskusiu o tom, nakoľko sa môže naďalej zaraďovať SNS do kategórie krajne pravicových strán.

Tabuľka 2: Zastúpenie krajne pravicových politických strán v NR SR po vzniku samostatnej Slovenskej republiky

Rok	1994		1998		2002		2006		2010		2012		2016		2020	
Politická strana	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR	Podiel hlasov v %	Počet kresiel v NR SR
SNS	5,4	9	9,07	14	3,32 + 3,65*	0	11,73	20	5,07	9	4,55	0	8,64	15	3,16	0
ĽSNS	-	-	-	-	-	-	-	-	1,33	0	1,58	0	8,04	14	7,97	17
Spolu	5,4	9	9,07	14	6,97	0	11,73	20	6,40	9	6,13	0	16,68	29	11,13	17

*Týchto volieb sa zúčastnila SNS a tiež Prává SNS, ktorá vzišla z vnútrostraníckeho konfliktu

Zdroj: Štatistický úrad SR

1.2 Volebná podpora politickej strany ĽSNS

Vznik a tiež následná existencia politickej strany ĽSNS je výsledkom snahy jej predstaviteľov vysporiadať sa s rozhodnutím súdu o zrušení Slovenskej pospolitosti a ostať tak súčasťou politického a verejného života na Slovensku. V jej prípade však nemôžeme hovoriť o klasickom založení, teda vzniku novej politickej strany, ale skôr o prebratí už existujúcej. História tohto subjektu tak siaha až do roku 2000. V tom čase však vystupoval pod odlišným pomenovaním. Pôvodný názov Strana priateľov vína sa postupne menil až do aktuálnej podoby,

a to hlavne v súvislosti so vstupom nových členov (viac: Výpis z registra politických strán a politických hnutí, 2018).

ĽSNS stavia svoje fungovanie na troch princípoch: národnom, kresťanskom a sociálnom (viac: O nás, 2018). Tie komunikuje s voličmi a premietajú sa do jej programových dokumentov (pozri: 10 bodov za naše Slovensko, 2016). Ich existencia spolu s rétorikou jej predstaviteľov umožňuje zaradiť tento subjekt do krajne pravej časti politického spektra (obdobne pri klasifikácii tejto strany postupujú aj ďalší autori, napríklad: Filippec, Jankoľa, Mihálik, 2019). Navyše, vo vybraných atribútoch môže byť podľa **Filipca** (2017) označená za antisystémovú stranu.

V súvislosti s politickou stranou ĽSNS môžeme identifikovať existenciu samostatnej konfliktnej línie, kde na jednej strane stojí osamotený politický subjekt ĽSNS a na druhej strane aktuálne relevantné politické strany. Jej podstatou je dištancovanie sa od hodnôt prezentovaných subjektom, na čele ktorého stojí **M. Kotleba**. Prítomnosť tejto štiepnej línie nachádzame na všetkých úrovniach štátu a v konečnom dôsledku zatiaľ určovala koaličný potenciál ĽSNS nielen v rámci NR SR, ale tiež v prípade volieb na krajskej úrovni v roku 2017 a na komunálnej úrovni v roku 2018, kde vždy postavila svojich kandidátov samostatne bez spolupráce s inou politickou stranou.

Ako môžeme vidieť v nasledujúcej tabuľke, politická strana ĽSNS sa oficiálne prvýkrát uchádzala o hlasy voličov v rámci volieb do NR SR v roku 2010. Na celoštátnej úrovni ostávala bez výraznejšieho úspechu nepovšimnutá väčšou skupinou voličov až do roku 2016, kedy prvýkrát prekročila 5 % hranicu potrebnú pre zisk mandátov v najvyššom zastupiteľskom orgáne. Uvedené obdobie a jemu predchádzajúce roky môžeme spojiť s radikalizáciou politickej scény, čo sa premietlo do rétoriky a tiež programov viacerých relevantných politických strán. Výsledkom toho je postupný posun hranice akceptovaných tém z pohľadu verejnosti aj do krajných pólov politického spektra.

Prvý výraznejší úspech ĽSNS však prišiel ešte pred rokom 2016, a to konkrétne v roku 2013 na krajskej úrovni. Predseda strany **M. Kotleba** vtedy v istom ohľade prekvapivo porazil v 2. kole svojho protikandidáta **V. Maňku**, ktorého podporila široká koalícia HZD, SZ, SMS, SMK-MKP, SMER - SD, ĽS-HZDS, KDH.

Tabuľka 3: Volebná podpora politickej strany ĽSNS a jej predsedu M. Kotlebu

Voľby do NR SR			
2010	2012	2016	2020
1,33 %	1,58 %	8,04 %*	7,97 %
Voľby prezidenta SR – M. Kotleba			
2019			
1. kolo: 10,39 %			
Voľby do Európskeho parlamentu			
2014		2019	
1,73 %		12,04 %**	
Voľby na predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja – M. Kotleba			
2009	2013	2017	
10,03 %***	1. kolo: 21,30 %; 2. kolo: 55,53 %****	23,24 %	

* zisk 14 mandátov

** zisk 2 mandátov

*** M. Kotleba sa uchádzal o post predsedu ako nezávislý kandidát

**** M. Kotleba získal post predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja

Zdroj: Štatistický úrad SR

Jedna zo základných kategórií faktorov, ktoré vplyvajú na volebné správanie voličov, súhrnne tiež označiteľných ako sociálno-demografické charakteristiky, sa prejavuje aj v rámci volieb realizovaných na Slovensku a umožňuje tak identifikovať základnú štruktúru elektorátu každej politickej strany. Na základe sumarizácie dát z exitpollu realizovaného v kontexte parlamentných volieb uskutočnených v roku 2016 zo strany autorov **Gyárfášová, Slosiarik** (2016) v článku Voľby do NR SR 2016: Čo charakterizovalo voličov je možné konštatovať, že sa ĽSNS rozhodli podporiť prevažne muži (63,6 % elektorátu), voliči vo veku 22 – 40 rokov (až 52,5 % elektorátu), so stredoškolským vzdelaním s maturitou (54,4 % elektorátu), manuálne pracujúci (29,2 % elektorátu) a v neposlednom rade hlásiaci sa k slovenskej národnosti (97,9 % elektorátu).

Vplyv sociologických a demografických charakteristík na volebnú podporu politikov, resp. politických strán je však možné sledovať aj na agregovanej úrovni

s ohľadom na obec, okres, kraj, ale aj štát (ak sa porovnávajú viaceré štáty). V prostredí SR sa so zameraním pozornosti priamo na výskum volebného úspech **M. Kotlebu** v krajských voľbách prezentujú napríklad autori **Mikuš, Gurňák, Máriássyová** (2016), pričom ich inšpirácia plynie z prác **Flinta a Cartera**.

2. Cieľ a metodika spracovania

Hlavným cieľom štúdie a realizovanej korelačnej analýzy je identifikovať existenciu vzťahov medzi špecifikovanými premennými s preukázaním sily, resp. miery týchto asociácií. Vychádzame z teoretického spracovania problematiky a predchádzajúcich realizovaných výskumov v predmetnej oblasti (Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016; Gyárfášová, Bahna, Slosiarik, 2017). Pre tento článok východisková práca od autorov **Mikuš, Gurňák, Máriássyová** pod názvom *Analýza volebnej podpory Mariana Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013* sa odvoláva na práce **Flinta** z roku 2001 a **Cartera** z roku 2000. Sledované sú v nej pritom tieto charakteristiky v rámci obcí pri voľbe predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v roku 2013: pohlavie, vek, vzdelanie, národnosť, náboženstvo, sektory hospodárstva, nezamestnanosť, volebná účasť a veľkostné kritérium obce. V tejto súvislosti je vhodné dodať, že ambíciou štúdie nie je sledovať vzťah vybraných sociologických a demografických charakteristík voliča (teda na individuálnej úrovni), ale obcí, resp. samosprávnych jednotiek na území kraja (na agregovanej úrovni). Vzhľadom na uvedené zameranie štúdie by preto neboli vhodnými zdrojom dát výsledky exitpollov alebo simulovaných volieb, keďže operujú s individuálnou úrovňou.

V štúdií je zvolený sociologický prístup k volebnému správaniu, ktorý sledujeme na agregovanej úrovni. Merania sa uskutočňujú v perspektíve kraja a okresov. Okresná úroveň umožňuje detailnejší pohľad na regionálne rozdiely, zároveň v každom z okresov evidujeme dostatočný počet prípadov pre zachovanie štatistickej významnosti. Jedným prípadom rozumieme jednu samosprávnú jednotku, ktorá sa nachádza v konkrétnom okrese. Primárne sa zaujímate o objasnenie vplyvu sociologicko-demografických charakteristík obcí na volebnú podporu kandidáta **M. Kotlebu**. Volebné výsledky do volieb VÚC na post predsedu samosprávneho kraja štatisticky analyzujeme a overujeme vo vzťahu k šiestim sociologicko-demografickým charakteristikám obcí. Spojenie záujmu výskumu sociologických a demografických charakteristík obcí a volebnej

podpory vybraného politického predstaviteľa umožňuje odhaliť nové súvislosti a faktory vplyvajúce na konkrétne výsledky.

Metodika spracovania korelačnej analýzy vyžaduje objasnenie niekoľkých krokov k správne pochopeniu štúdie a zároveň interpretácii výsledkov. Výber premenných pre uskutočnenie meraní stanovujeme na princípe špecifikácie a analýzy predchádzajúcich realizovaných štúdií. Nezávislé premenné predstavujú vybrané sociologické a demografické charakteristiky obcí. Upozorňujeme, že s ohľadom na rozsah štúdie nie je cieľom sledovať korelácie vo všetkých skupinách obyvateľov v demografických aj sociologických charakteristikách, ale len vo vybraných. Ako nezávislé premenné vo vzťahu k závislej premennej stanovujeme nasledovné charakteristiky:

- percentuálny podiel obyvateľov obce vo veku od 18 do 30 rokov,
- percentuálny podiel obyvateľov obce slovenskej národnosti,
- percentuálny podiel obyvateľov obce s rímsko-katolíckym vierovyznaním,
- percentuálny podiel obyvateľov obce s vysokoškolským vzdelaním (I., II., III. stupeň),
- percentuálny podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov obce,
- percentuálny podiel používateľov PC/internetu v obci.

Stanovený súbor nezávislých premenných argumentujeme pozitívnou identifikáciou vzťahu premenných v realizovanej štúdii z volieb v roku 2013, ktorú spracoval kolektív autorov **Mikuš, Gurňák, Máriássyová** (2016). Uvedené sociologické a demografické charakteristiky obcí sú aj oficiálnymi sledovanými premennými pri Sčítaní obyvateľov, domov a bytov. (Štatistický Úrad SR, 2020) S ohľadom na použitie korelačnej analýzy, ktorá dovoľuje uskutočniť merania aj bez predpokladov, štúdia uskutočňuje meranie aj v prípade charakteristiky obce percentuálneho podielu používateľov PC/internetu v obci ako oficiálnej štatistiky. Uvedená premenná je mimo zistení štúdie **Mikuš, Gurňák, Máriássyová** (2016), zaradenie vychádza z meraní Štatistického úradu SR (2020) a dostupnosti uvedených dát.

Závislú premennú reprezentuje percentuálny podiel volebnej podpory kandidáta **M. Kotlebu** v Banskobystrickom samosprávnom kraji v roku 2017 v konkrétnych obciach. Hodnoty premenných získavame a sledujeme za všetky obce, ktoré sa nachádzajú v územnom obvode Banskobystrického samosprávneho kraja. Každé z meraní je vykonané na výberovom súbore 516 obcí, pričom základný súbor obcí predstavuje rovnako 516 obcí. Hodnoty šiestich

vybraných indikátorov, ktoré zastupujú nezávislú premennú získavame z aktualizovaných vybraných štatistických ukazovateľov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov. Volebné výsledky **M. Kotlebu** v 516 obciach banskobystrického samosprávneho kraja do volieb na post predsedu VÚC čerpáme z volebnej štatistiky Štatistického úradu SR. Pripomíname uskutočnenia meraní aj na okresnej úrovni pre užšie regionálne chápanie a pre porovnanie výsledkov v jednotlivých regiónoch kraja.

Pre určenie závislosti a miery, resp. sily vzťahu medzi premennými používame štatistickú metódu korelačnej analýzy. Grafické znázornenie v tabuľke prezentuje len dôležité štatistické ukazovatele z výstupov štatistického softvéru, pričom výsledky sú merané celkovo za kraj a zároveň jednotlivo za príslušné okresy. V prípade okresov nastáva určitý limit meraní z dôvodu rozdielneho počtu samosprávnych jednotiek v okresoch, výsledky sú tak počítané na rozdielnych počtoch prípadov, štatistická významnosť výsledkov zostáva zachovaná. Z pohľadu úplnosti znázorňujeme všetky okresy. Štatistická významnosť prípadu sa potvrdzuje hodnotou Significance $F < 0,05$. Následne pre odlíšenie veľkosti asociácie medzi premennými prezentujeme štvorstupňovým pásomom sily, konkrétne podľa zistenej hodnoty Multiple R:

- 1. Pásmo: žiadna/minimálna asociácia: 0,0 – 0,1,
- 2. Pásmo: malá: 0,1 – 0,3,
- 3. Pásmo: stredná: 0,3 – 0,7,
- 4. Pásmo: veľká: 0,7 – 1.

Namerané zistenia následne zobrazujeme v mapách vytvorených v programe QGIS, kde je možné vidieť pásmo sily podľa výsledku Multiple R v jednotlivých okresoch s ohľadom na každú sledovanú premennú. Grafické spracovanie dokáže v prehľadnej forme vizualizovať regionálne rozdiely alebo podobnosti.

3. Sociologicko-demografické charakteristiky obce a volebná podpora M. Kotlebu vo voľbách na post predsedu Banskobystrického samosprávneho kraja v roku 2017

V tejto časti hodnotíme zistenia štatistických meraní podľa navrhutej štruktúry skúmaných vzťahov. Spoločný štatistický výstup pre riešené vzťahy prezentujeme v celkovej Tabuľke 4. Všetky riešené vzťahy v Banskobystrickom kraji sú realizované na 516 prípadoch obcí, ktoré sa nachádzajú na územnom

obvode kraja. Popri hlavnom celkovom štatistickom ukazovateli za celý kraj sú uvádzané čiastkové okresné výsledky, ktoré ponúkajú hlbší pohľad na možné regionálne rozdiely a podobnosti.

Asociácia percentuálneho podielu obyvateľov obce vo vekovej skupine 18 až 30 rokov s ohľadom na volebné výsledky **M. Kotlebu** vykazuje štatistickú nevýznamnosť v sumárnom pohľade. Celkové meranie v tomto prípade tak nepreukázalo štatistickú asociáciu medzi premennými. Naopak, pozitívna štatistická významnosť je zaznamenaná s ohľadom na úroveň okresu v týchto prípadoch: okres Banská Štiavnica, Detva, Krupina a Žarnovica. Vplyv podielu voličov mladšej generácie sa tak prejavil na úspech **M. Kotlebu** v štyroch okresoch. V týchto prípadoch je potrebné zdôrazniť nižší počet obcí v daných okresoch, čo spôsobuje limit zistení.

Percentuálny podiel obyvateľov slovenskej národnosti v obciach môže dopredu evokovať alebo vyslovovať hypotézu, ktorá by tvrdila, že **M. Kotleba** bude úspešnejší zásadne v obciach s väčšinovým obyvateľstvom slovenskej národnosti, resp. čím viac obyvateľov slovenskej národnosti žije v obci, tým vyšší je percentuálny podiel zisku hlasov **M. Kotlebu** vo voľbách. Konzervatívny profil ĽSNS a kandidáta samotného charakterizujú kľúčové slová: Slovensko, slovenský národ, tradície a hodnoty. Podľa výsledkov celková významnosť za všetky obce nepotvrdzuje predchádzajúcu hypotézu. Faktory, ktoré môžu ovplyvniť výsledok štatistickej významnosti vychádzajú zo širšieho pohľadu a disponujú komplexnejším kontextom aj napriek výrazne národnostne orientovanej politickej komunikácii strany ĽSNS ako aj samotného kandidáta. Parciálne výsledky preukazujú štatistickú významnosť vzťahu v okresoch Lučenec a Poltár, kde sa nachádza stredná úroveň miery sily vplyvu. V strednej miere sily asociácie dopĺňa kompletne výsledky okres Žarnovica. Všetky ostatné okresy sa s výnimkou okresu Revúca pohybujú nad hodnotou 0,1.

Kresťanská náboženská viera a cyrilo-metodské tradície patria medzi ďalšie významné hodnoty, ktoré sú spojené s ĽSNS. V prípade tejto politickej strany identifikujeme primárne spojenie s rímskokatolíckou vierou. Charakteristika obcí z pohľadu podielu obyvateľov s rímskokatolíckym vierovyznaním a podporou **M. Kotlebu** má preukázateľný štatistický význam. Celkovo až deväť okresov disponuje pozitívnym výsledkom, zároveň sa preukazujú relatívne silné vzťahy medzi premennými. Silná programová previazanosť na kresťanské tradície má priamy súvis s volebnými výsledkami v tých obciach, kde prevláda kresťanský zameraná komunita. Zaujímavosť, ktorá nie je vyjadrená štatistickým meraním, predstavujú špecifické prípady obcí, v ktorých sa nachádza ako väčšinová

kresťanská viera evanjelická napr. obce Hucín, Gemerský Sad, Hrlica, Sirk, Ratkovská Suchá (okr. Revúca). V obciach sme identifikovali väčšinové evanjelické kresťanské vierovyznanie, zároveň občania s katolíckou vierou tvorili menej ako 15% všetkých obyvateľov a podpora **M. Kotlebu** bola minimálne 40% podielu hlasov. Otvára sa tak priestor pre ďalší výskum, ktorý by sledoval vývoj a podporu v obciach, kde prevláda evanjelické vierovyznanie, resp. by meranie obsahlo katolícke a evanjelické vierovyznanie spoločne alebo komparatívne.

Problematika dosiahnutého stupňa vzdelania v súvislosti s volebnou podporou politickej strany, resp. vybraných politikov predstavuje ďalšiu charakteristiku skúmaných obcí. Meraný prípad sa zaujíma o podporu **M. Kotlebu** v perspektíve vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. Štatistické meranie obsahlo do homogénnej skupiny všetkých vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov bez ohľadu na dosiahnutý stupeň vysokoškolského vzdelania. Prípad má odlišnú formu zadaného merania a neskúma podiel stredoškolsky vzdelaných obyvateľov. Sumárny štatistický výstup preukazuje pozitívnu existenciu a vplyv skúmanej charakteristiky na volebnú podporu **M. Kotlebu** pri voľbách. Pri regionálnej voľbe charakteristika vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov nedisponuje negatívnym vplyvom na podporu, ktorá sa objavuje pri celoštátnych voľbách do NRSR.

Ukazovateľ ekonomicky aktívneho obyvateľstva smeruje opäť k nadväznosti na preukázanie volebnej podpory **M. Kotlebu**. Ide o štatistické meranie, ktoré preukazuje súvislosť s volebnou podporou strany v celoštátnych voľbách, kde hlasy získava od ekonomicky aktívnych voličov. Prípad charakteristiky ekonomicky aktívneho obyvateľstva v obciach má na základe štatistického výstupu vo všeobecnosti negatívnu významnosť. Nemôžeme hovoriť o priamej závislosti na volebné výsledky z pohľadu vybranej sociologickej charakteristiky. Vyššia ekonomická aktivita obyvateľov v obci nedisponuje štatistickou významnosťou, súvislosť medzi skúmanými premennými nebola preukázaná pozitívnym ani negatívnym vzťahom. Napriek neprítomnosti vzťahu v celkovom pohľade, dva prípady preukázali štatistickú významnosť v okresoch Zvolen a Žarnovica.

Charakteristika používateľov PC a internetu vychádza z ďalšej skutočnosti primárnej podpory strany u prvovoličov a mladšej vekovej skupiny obyvateľov. Tí predstavujú hlavných používateľov PC a internetu, najmä sociálnych sietí. Celkový pohľad preukazuje neprítomnosť štatistickej významnosti vzťahu medzi vplyvom používania PC a internetu na volebnú podporu **M. Kotlebu**. Užší pohľad na jednotlivé okresy už ponúka heterogénnejšie výsledky a opätovne zdôrazňujú

polarizáciu a asymetrickosť kraja. Výsledky pokrývajú spektrum od takmer nulových hodnôt až po strednú úroveň vzťahu a vplyvu medzi premennými. Najvýraznejšie sa vplyv využívania internetu a PC prejavuje v troch okresoch: Zvolen, Žarnovica a Detva. Vo všetkých spomenutých okresoch sa miera vzťahu pohybuje v strednom pásme. V protiklade sa nachádzajú okresy Lučenec, Rimavská Sobota, Poltár a Žiar nad Hronom, v ktorých skúmaná sociologická charakteristika disponuje takmer nulovou významnosťou ako aj mierou vplyvu.

Tabuľka 4: Prehľad miery asociácií v okresoch BB kraja s ohľadom na sledované premenné

Spolu / okres	Total	BB	BR	BS	DT	KA	LC	PT	RA	RS	VK	ZV	ZC	ZH
Korelácia: Percentuálny podiel obyvateľov od 18 do 30 do rokov v obci a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														
Multiple R	0,083	0,088	0,220	0,534	0,528	0,393	0,210	0,070	0,178	0,027	0,144	0,0003	0,646	0,171
Observations	516	42	30	15	15	36	57	22	42	107	71	26	18	35
Significance F	0,056	0,576	0,241	0,04	0,042	0,017	0,116	0,992	0,258	0,777	0,229	0,998	0,003	0,324
Int. P-Value	7,54E-14	0,004	0,0001	0,548	0,0002	3E-07	6,75E-05	1,93E-05	0,028	0,0018	0,007	0,023	0,910	0,085
Korelácia: Percentuálny podiel obyvateľov slovenskej národnosti a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														
Multiple R	0,053	0,135	0,074	0,271	0,092	0,146	0,444	0,426	0,263	0,095	0,153	0,06	0,316	0,264
Observations	516	42	30	15	15	36	57	22	42	107	71	26	18	35
Significance F	0,223	0,391	0,694	0,326	0,742	0,934	0,0005	0,04	0,091	0,329	0,201	0,745	0,200	0,124
Int. P-Value	4,16E-55	1,54E-12	0,0004	0,0004	0,003	0,0002	2,86E-13	0,032	1,05E-10	6,5E-13	2,46E-15	0,003	0,708	0,150
Korelácia: Percentuálny podiel obyvateľov s rímskokatolíckym vierovyznamením a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														
Multiple R	0,356	0,107	0,220	0,534	0,528	0,393	0,210	0,392	0,178	0,027	0,144	0,0003	0,646	0,171
Observations	516	42	30	15	15	36	57	22	42	107	71	26	18	35
Significance F	7,24E-17	0,498	0,241	0,040	0,42	0,017	0,116	0,070	0,258	0,777	0,229	0,998	0,003	0,324
Int. P-Value	2,25E-35	0,238	0,0001	0,548	0,0002	3E-07	6,75E-05	0,286	0,028	0,001	0,007	0,0239	0,910	0,085
Korelácia: Percentuálny podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														

Multiple R	0,148	0,05	0,134	0,013	0,244	0,256	0,179	0,036	0,019	0,05	0,163	0,284	0,020	0,018
Observations	516	42	30	15	15	36	57	22	42	107	71	26	18	35
Significance F	0,0007	0,727	0,478	0,962	0,379	0,131	0,181	0,871	0,900	0,582	0,173	0,158	0,935	0,918
Int. P-Value	5,19E-18	0,067	0,311	0,342	0,027	0,001	0,003	0,154	0,152	0,008	0,0002	0,029	0,290	0,205
Korelácia: Percentuálny podiel ekonomicky aktívnych obyvateľov a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														
Multiple R	0,026	0,131	0,173	0,160	0,336	0,155	0,007	0,05	0,111	0,074	0,141	0,563	0,474	0,001
Observations	516	42	15	30	15	36	57	22	42	107	71	26	18	35
Significance F	0,554	0,407	0,536	0,396	0,219	0,366	0,955	0,802	0,480	0,447	0,238	0,002	0,046	0,995
Int. P-Value	1,52E-32	0,0001	0,2865	0,0008	0,0008	0,0019	0,0001	0,0079	5,61E-05	0,0003	1,72E-08	7,53E-06	0,0004	0,023
Korelácia: Percentuálny podiel obyvateľov využívajúcich PC a internet a percentuálny podiel volebnej podpory M. Kotlebu														
Multiple R	0,031	0,247	0,187	0,151	0,387	0,112	0,025	0,063	0,101	0,053	0,163	0,533	0,522	0,089
Observations	516	42	30	15	15	36	57	22	42	107	71	26	18	34
Significance F	0,551	0,207	0,316	0,596	0,163	0,433	0,899	0,841	0,436	0,489	0,178	0,0045	0,023	0,855
Int. P-Value	1,52E-29	0,0018	0,0002	0,201	0,0002	0,087	0,0012	0,0047	5,52E-04	0,0034	1,23E-07	7,53E-06	0,0001	0,023

Zdroj: Spracované autormi

Popri výstupoch štatistických meraní v Tabuľke 4, grafické znázornenie ponúka transformáciu zistení do mapiek kraja s užším pohľadom na okresy. Obrázok 1 prezentuje 6 perspektív skúmaných vzťahov medzi premennými v nadväznosti a poradí podľa vyššie realizovaných výstupov. Mapky odzrkadľujú mieru sily zistených vzťahov, zároveň ich spoločné umiestnenie umožňuje jednoduchšiu vzájomnú komparáciu a sledovanie jednotlivých okresov. Mapky ponúkajú štyri pásma miery asociácie nastavené na štatistické meranie, detailný popis uvádzame v metodickom spracovaní.

Podľa podielu voličov obce vo veku do 30 rokov nachádzame strednú úroveň pásma v štyroch štatisticky významných okresoch: Žarnovica, Banská Štiavnica, Krupina a Detva. Vôbec najvyššie hodnoty sú zaznamenané v okrese Žarnovica, kde pásmo sily asociácie takmer dosahuje silnú mieru. Regionálne rozdelenie kraja disponuje silným vplyvom mladej generácie voličov v obciach v západnej

časti kraja, naopak na východe sa takmer vôbec neprejavuje. Centrum kraja a juh opäťovne dosahuje vyššie hodnoty. Oproti tomu sever s výnimkou väčšieho teritoriálneho územia okresu Brezna má podobné charakteristiky ako východ. Konštatujeme určitý výskyt mikroregiónov v rámci kraja, ktoré na základe charakteristiky voličov obcí do 30 rokov priamo pozitívne vplývajú na úspešnosť volebných výsledkov **M. Kotlebu**. V tomto prípade evidujeme určitý typ rozdelenia, resp. polarizácie kraja na základe geografickej polohy.

Sociologický identifikačný prvok výskytu charakteristiky slovenskej národnosti rozdeľuje kraj do dvoch častí. Prvú predstavujú okresy nachádzajúce sa na okrajoch, druhú oblasť zastupujú okresy vo vnútri kraja. Okrajové oblasti charakterizuje prítomnosť relatívne vyrovnanej úrovne miery korelácie s výnimkou troch okresov: Žarnovica, Rimavská Sobota a Lučenec. Napriek uvedenej výnimke je prvá oblasť v meranom prípade symetrická a vyvážená. Centrálné okresy tvoria vzájomne dva bloky, resp. protipóly. Okresy Zvolen a Detva ako blok bez prítomnosti vplyvu národnosti, naopak, okres Poltár spoločne s výnimkou okresu Lučenec dosahujú najvyššie namerané hodnoty. Centrum kraja sa v otázke charakteristiky podielu slovenskej národnosti v obciach prejavilo ako asymetrické. Relatívne vyvážené výsledky sa nachádzajú vo vonkajších okresoch kraja.

Prítomnosť rímskokatolíckeho vierovyznania v obciach ponúka polarizáciu kraja s nesymetrickým rozložením. Západ a centrum kraja reprezentujú okresy s najvyššou mierou identifikovaného vzťahu. Bezprostredne pri uvedených okresoch sa naopak nachádzajú regióny s takmer minimálnym vplyvom katolíckeho vierovyznania na podporu **M. Kotlebu**. Najväčšiu časť zastupujú okresy s nízkou mierou vzťahu. Opäťovne sa nachádzajú primárne na severe a juhu. Medzi nimi sa nachádzajú výrazne odlišné okresy koncentrované do dvoch blokov. Centrum kraja je poznačené delením do dvoch pólův, zároveň západná časť disponuje najsilnejším vplyvom rímskokatolíckeho vierovyznania. Napriek limitu výsledkov s nižším zastúpením meraných prípadov v troch okresoch západného kraja, ich zlúčením pre špecifický meraný prípad možno získať relevantné výsledky. Uvedený región sa prezentuje homogénnou charakteristikou.

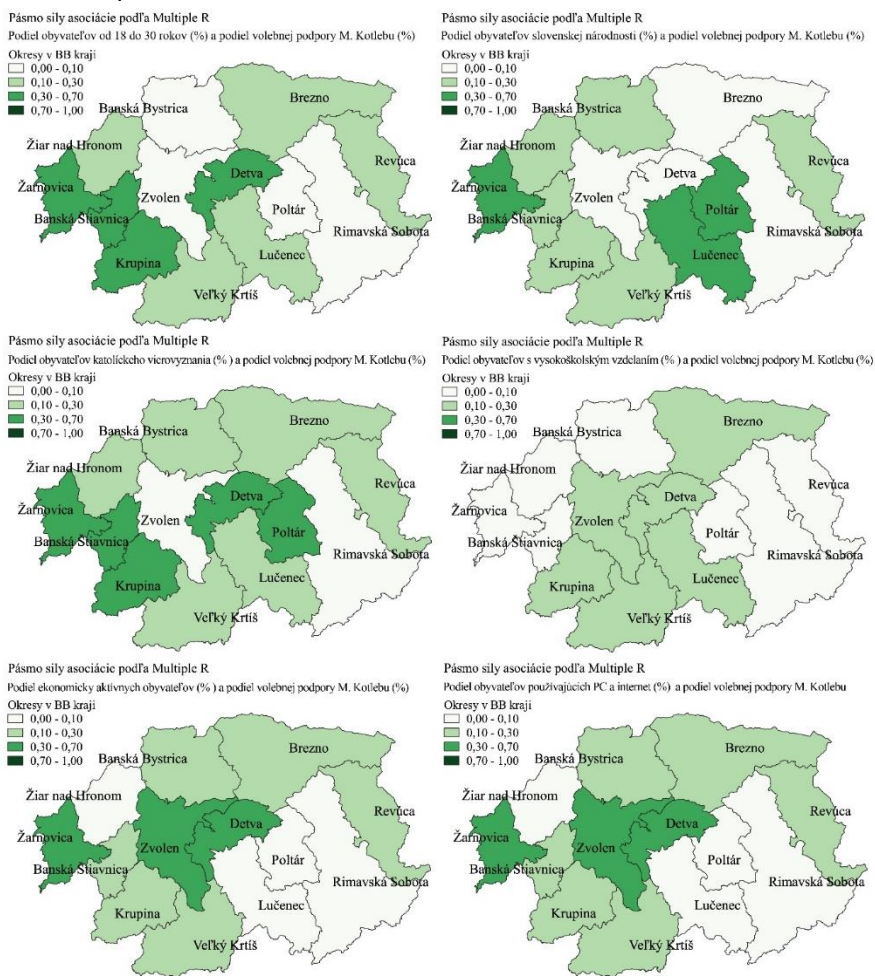
Štruktúra vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva v obciach vytvára vo vzťahu k volebným výsledkom **M. Kotlebu** dva bloky s rovnakou charakteristikou, ktoré sú rozdelené pásmom s podobne homogénnou identifikáciou. Západ a východ kraja inklinuje k minimálnemu vplyvu, naopak okresy, ktoré tvoria spoločnú líniu od severovýchodu až po juhozápad kraja disponujú prítomnosťou

pozitívneho vplyvu. Aj napriek nízkej miere vplyvu hovoríme o štatisticky významnej závislosti. Na tomto základe možno vyvodiť záver, ktorý disponuje protikladným zistením voči volebnej podpore politickej strany ĽSNS pri parlamentných voľbách. Charakteristika obce pri voľbe predsedu samosprávneho kraja pozitívne zohľadňuje vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v prospech podpory **M. Kotlebu**.

Geografické rozmiestnenie sily vzťahu podľa ekonomickej aktivity obyvateľov bez ohľadu na štatistickú významnosť výsledkov, preukazuje značnú heterogenitu kraja. Vytvorili sa oblasti, ktoré sú charakteristické podobnosťou, avšak celkovo kraj pôsobí nekompaktne. Centrum kraja disponuje zo všetkých oblastí najsilnejšou mierou závislosti, ku ktorému sa ešte pridáva okres Žarnovica. Nízka miera závislosti sa objavuje v dvoch homogénnych častiach kraja: severná časť v okresoch Banská Bystrica, Brezno a Revúca a juhozápadná časť v okresoch Banská Štiavnica, Krupina a Veľký Krtíš. Podobným spôsobom ako oblasti s nízkou mierou závislosti sa prezentuje južná oblasť, v ktorej sa nachádza takmer minimálna alebo žiadna závislosť medzi premennými.

Posledný realizovaný prípad charakteristiky používateľov PC a internetu sa zhoduje s prípadom podielu ekonomicky aktívnych obyvateľov v obci. Štatistické výsledky nie sú totožné, avšak pásma sily kopírujú predchádzajúce meranie. Centrum kraja reprezentuje priestor s najsilnejšou mierou vzťahu. Priestor severu s juhozápadom kraja sa spája s o stupeň nižšou intenzitou vzťahu medzi premennými. Spoločnú oblasť taktiež tvoria okresy s takmer nulovou prítomnosťou vplyvu na volebné výsledky. Ich pozícia vypĺňa priestor v juhovýchode kraja. Spoločný charakter oblasti rozširuje okres Žiar nad Hronom. Význam v porovnaní so všetkými meranými prípadmi získava centrum kraja, ktoré sa najčastejšie vyznačovalo minimálne strednou úrovňou vplyvu skúmaných charakteristík na volebné výsledky. Posledné dva merané prípady obsahujú vzácnu zhodu v umiestnení pásiem sily, rovnako s potvrdeným štatistickej významnosti.

Obrázok 1: Prehľad miery asociácie v okresoch BB kraja s ohľadom na sledované premenné

Zdroj: spracovanie autorov.

Záver

Zistenia a poznatky zo štatistických výstupov preukazujú niekoľko zaujímavostí a pohľadov, ktoré môžu pomôcť k bližšiemu pochopeniu volebnej podpory politickej strany Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko, resp. ich

vedúcich predstaviteľov. Je potrebné si pripomenúť, že podstatou realizovanej štúdie nebolo zistiť vplyv sociologických a demografických ukazovateľov voličov, ktorí odovzdali hlas **M. Kotlebovi** vo voľbách do VÚC v Banskobystrickom samosprávnom kraji v roku 2017, ale vplyv sociologických a demografických charakteristík jednotlivých obcí, ktoré sa nachádzajú v územnom obvode Banskobystrického samosprávneho kraja. Výber premenných pre štatistické meranie vychádzal z predchádzajúcich zistení, ktoré odhalili najdôležitejšie skupiny obyvateľov, ktoré podporili **M. Kotlebu** a stranu ĽSNS. Komplex zistení doplníme o niektoré ďalšie premenné. Štúdia nemala ambíciu skúmať všetky skupiny obyvateľov z pohľadu veku, dosiahnutého stupňa vzdelania, náboženského vierovyznania, národnosti, ekonomickej aktivity alebo ďalších aspektov ako napr. výskum kolektívu autorov **Mikuš, Gurňák, Máriássyová** (2016). Práve na základe predchádzajúcich zistení vyberáme demografické a sociologické skupiny obyvateľov, u ktorých sa prejavil vzťah a vplyv na volebnú podporu **M. Kotlebu**. Ambíciou štúdie bolo okrem štatistického overenia korelácií aj vytvorenie grafického znázornenia miery vybraných premenných v perspektíve okresov a členenia kraja do menších častí.

Celokrajský pohľad na vplyv vybraných sociologických determinantov smerom k pozitívnemu vplyvu na volebnú podporu **M. Kotlebu** vo voľbách v roku 2017 preukazuje dve štatisticky významné kategórie. Prvú predstavuje katolícke vierovyznanie obyvateľov, čo v praxi znamená vyššiu mieru úspešnosti **M. Kotlebu** v obciach, kde sa nachádza väčšinové obyvateľstvo s rímskokatolíckym vierovyznaním. Platí priamy pozitívny vzťah, ktorý hovorí, že so zvyšovaním podielu obyvateľov s rímskokatolíckym vyznaním sa zvyšuje volebná podpora **M. Kotlebu**. Analýza štatistických dát so sebou priniesla aj prípady, ktoré sú v protiklade k uvedenému zisteniu. Objavili sa obce, v ktorých charakteristika rímskokatolíckeho vierovyznania disponovala menšinovým podielom a naopak dominovalo evanjelické vierovyznanie, zároveň podpora **M. Kotlebu** presiahla minimálne 50 % volebnej podpory. V tomto prípade je vhodné zdôrazniť, že sa jedná o výnimočné prípady a obce, v ktorých sa objavili uvedené výsledky, nedisponujú žiadnou spojitou, resp. regionálnou blízkosťou. Predstavujú faktor špecifickosti a náhodnosti. Významnosť zistenia vplyvu rímskokatolíckeho vierovyznania na volebnú podporu **M. Kotlebu** potvrdila stav z volieb v roku 2013 (Mikuš, Gurňák, Máriássyová, 2016), kedy sa prejavila podobná štatistická spojitosť vplyvu.

Druhú štatisticky významnú charakteristiku obce zastupuje podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v obciach. Napriek predpokladu, ktorý by

mal identifikovať neprítomnosť pozitívneho vplyvu na podporu **M. Kotlebu**, opätovne sa potvrdili výsledky, ktoré zistil kolektív autorov **Mikuš, Gurňák, Márassyová** (2016) z volieb v roku 2013. Vyšší podiel vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov v obciach má tendenciu zvyšovať volebný výsledok **M. Kotlebu**. Dôležitý dodatok pre obe pozitívne zistenia vymedzuje skutočnosť, že sa nejedná o faktory, ktoré zabezpečujú volebné výsledky znamenajúce víťazstvo. Štatistické meranie preukázalo koreláciu na zvýšení percentuálneho podielu získaných hlasov. Potrebné je podotknúť silu miery vplyvu, ktorá sa nachádza primárne v nízkom a strednom pásme.

Ďalšie sledované charakteristiky: veková skupina od 18 do 30 rokov, národnosť, ekonomická aktivita a používanie PC, resp. internetu štatisticky neidentifikovali vplyv na volebnú podporu **M. Kotlebu**. V praktickom pohľade vyplýva zo zistení skutočnosť, že zvyšovanie percentuálnych podielov meraných premenných neovplyvňuje pozitívne volebné výsledky **M. Kotlebu**. V uvedených štyroch demografických a sociologických charakteristikách obcí síce nebola preukázaná korelácia v celkovom krajskom pohľade 516 skúmaných obcí, významné výsledky sú identifikované špecificky v okresoch. Niektoré prípady reflektujú vytvorenie väčších homogénnych celkov v rámci Banskobystrického kraja s ohľadom na silu vzťahu.

Vyšší podiel vekovej skupiny obyvateľov od 18 do 30 rokov zohráva pozitívnu úlohu vo volebnej podpore primárne na západe Banskobystrického kraja, ostatné časti sú z pohľadu výsledkov kompaktné v štatistickej nevýznamnosti. Vytráca sa symetrickosť rozloženia sily potenciálneho vzťahu. Celkovo v sledovanej charakteristike okrem západnej časti kraja pôsobí značne rozdrobene a rozdielne. Zvyšovanie podielu obyvateľov slovenskej národnosti v spojitosti s volebnou podporou **M. Kotlebu** pôsobí ako samozrejmosť v kontexte na orientáciu volebného programu. Absencia štatistickej významnosti v celkovom pohľade predstavuje značné prekvapenie. Reflexia slovenskej národnosti sa štatisticky významne prejavila v južných okresoch Banskobystrického kraja, kde prevažujú obce s dominantným postavením maďarskej národnosti. Tento fakt neplatí pre celú oblasť juhu kraja, ale viaže sa len k centru južnej oblasti. Mierne pásmo sily vzťahu reprezentujú ostávajúce okresy, ktoré obliehajú centrum kraja, v ktorých sa nachádza len minimálna miera sily vzťahu. V oboch prípadoch hovoríme o štatisticky nevýznamných ukazovateľoch. Ďalšiu zaujímavosť odhalili výsledky v prípadoch podielu ekonomicky aktívnych obyvateľov a používateľov PC a internetu. Štatistické výstupy sú v oboch sociologických charakteristikách zhodné s minimálnymi odchýlkami. Kraj sa rozdelil do štyroch častí, ktoré

zastupujú tri druhy pásma sily vplyvu. Centrálna časť kraja reprezentovaná okresmi Zvolen a Detva má okrem štatistickej významnosti najvyšší vplyv sledovaných charakteristík na volebnú podporu **M. Kotlebu**. Mierny vplyv bez štatistickej významnosti preukazuje severná a juhozápadná časť kraja. Oblasť na juhovýchode kraja sa drží bezvýznamných hodnôt.

Zistenia štatistických meraní preukázali poznatky, ktoré v niektorých prípadoch potvrdili výsledky z volieb v roku 2013. Odlišnosť v roku 2017 začína v prípade úpravy volebného systému na jednokolovú voľbu, čo zmenilo stratégiu kandidátov zaujímajúcich sa o post predsedu samosprávneho kraja. Volebná podpora **M. Kotlebu** v roku 2017 sa zvyšovala priamo úmerne so zvyšovaním podielu obyvateľov s rímskokatolíckym vierovyznaním a vysokoškolským vzdelaním. Prejav významnosti na volebnej podpore **M. Kotlebu** sa špecificky prejavil aj pri ďalších demografických a sociologických charakteristikách. Odlišnosťou bola užšia regionálna dimenzia v rámci kraja, kedy nehovoríme o celkovej štatistickej významnosti.

Literatúra:

- 10 bodov za naše Slovensko. 2016. [online], [cit. 27.11.2018]. Dostupné na internete: <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf>.
- BARDOVIČ, J. 2016. Politické strany – pragmatický aktér v procese tvorby politiky? In *Slovak Journal of Public Policy and Public Administration*. roč. 3, 2016, č. 2. ISSN 1339-7826, s. 99-110.
- BARDOVIČ, J. 2017. Majoritarian Formula and the relationship of Majority and Minority - Slovak Experience. In VAŇKOVÁ, I. (ed.) *Public Economics and Administration 2017: Proceedings of the 12th International Scientific Conference*. Ostrava: VŠB - Technical University of Ostrava, 2017. ISBN 978-80-248-4131-1, s. 32-35
- BARDOVIČ, J. 2019. Krajná pravica v kontexte volebného správania a volebných systémov. In MIHÁLIK, J. (ed.) *Storočie českej a slovenskej krajnej pravice 1918 – 2018*. Bratislava: Iris, 2019. ISBN 978-80-8200-052-1, s. 199-229.
- BARTELS, L. H. 2008. *The Study of Electoral Behavior*. [online], 48 s. [cit. 1.7.2019]. Dostupné na internete: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.408.9896&rep=rep1&type=pdf>.

- BZDILOVÁ, R. 2015. Sekundárny analfabetizmus ako výzva súčasnej demokracie. In EŠTOK, G., HREHOVÁ, M., BARDOVIČ, J. (eds.) *Výzvy a perspektívy vnútornej a zahraničnej politiky*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2015. ISBN 978-80-8152-396-0, s. 195-206.
- DANČIŠIN, V. 2005. *O nedokonalosti volebných procedúr*. Prešov: Reproma, 2005. 192 s. ISBN 80-967171-8-1.
- Definitívne výsledky hlasovania*. 2016. [online], [cit. 27.11.2018]. Dostupné na internete: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data02.html>.
- EŠTOK, G. 2010. Problematika volieb v kontexte sekundárneho analfabetizmu. In *Výsledky výskumu. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie doktorandov*. Prešov: Filozofická fakulta PU v Prešove, Inštitút politológie, 2010. ISBN 9788055501857, s. 33-40.
- EUROPEAN PARLIAMENT. 2019. *The 2019 European elections*. [online], [cit. 1.8.2019]. Dostupné na internete: http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/election2019/EB915_SP_EUROBAROMETER_POSTEE19_FIRSTRESULTS_EN.pdf.
- FILIPEC, O., JANKOĽA, M., MIHÁLIK, J. 2019. Česká a slovenská krajná pravica: Kto, kde, ako? In MIHÁLIK, J. (ed.) *Storočie českej a slovenskej krajnej pravice 1918 – 2018*. Bratislava: Iris, 2019. ISBN 978-80-8200-052-1, s. 171-198.
- FILIPEC, O. 2017. People's Party – Our Slovakia: An Anti-System Party? In HORVÁTH, P. (ed.) *Current Trends and Public Administration*. Uherské Hradiště: Faculty of Administration and Economic Studies in Uherské Hradiště Jagiellonian College in Toruń, 2017. ISBN 978-80-906614-5-5, s. 21-30.
- FILIPEC, O. 2019. Challenging Trends within Slovak Party System in the Context of 2016 Elections to the National Council of the Slovak Republic. In *Politics in Central Europe*. roč. 15, 2019, č. 1. ISSN 1801-3422, s. 7-34. DOI: <https://doi.org/10.2478/pce-2019-0001>.
- FRANKLIN, M., N. 1996. Electoral participation. In *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*. Thousand Oaks CA: Sage 1996.
- GARAJ, M. 2014. Voľby do VÚC 2013 na post predsedu: Analýza výsledkov v Banskobystrickom samosprávnom kraji. In JUHÁS, P. (ed.) *Regionálne voľby 2013 na Slovensku - výsledky, dôsledky a budúcnosť*. Trnava: FSV UCM v Trnave, 2014. ISBN 978-80-8105-558-4, s. 26-38.

- GYÁRFÁŠOVÁ, O., HENDERSON, K. 2018. Slovakia and the turnout conundrum. In *East European Politics*. roč. 34, 2018, č. 1. ISSN 2159-9173, s. 77-96. DOI: <https://doi.org/10.1080/21599165.2017.1419189>.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O., BAHNA, M., SLOSIARIK, M. 2017. Sila nestálosti: volatilita voličov na Slovensku vo voľbách 2016. In *Stredoevropské politické studie*. roč. 19, 2017, č. 1. ISSN 1212-7817, s. 1-24. DOI: <https://doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.1>.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O., BÚTOROVÁ, Z. 2010. Občianska participácia: trendy, problémy, súvislosti. In *Sociológia*. roč. 42, 2010, č. 5. ISSN 1336-8613, s. 447-491.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O., SLOSIARIK, M. 2016. Voľby do NR SR 2016: Čo charakterizovalo voličov. In *Working Papers in Sociology*. 1 / 2016. ISSN 2453-6970, s. 1-15. DOI: <https://doi.org/10.5817/CEPSR.2017.1.1>.
- GYÁRFÁŠOVÁ, O. 2010. Voľby a voliči. In *Kde sme? Mentálne mapy Slovenska*. Bratislava: Kalligram, 2010. ISBN 978-80-8934-519-9.
- HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L. 2010. *Politické strany. Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě*. Praha: Grada, 2010. 320 s. ISBN 978-80-247-3192-6.
- INGLEHART, R., NORRIS, P. 2000. The Developmental Theory of the Gender Gap: Women's and Men's Voting Behavior in Global Perspective. In: *International Political Science Review*. roč. 21, 2000, č. 4, ISSN 1460-373X, s. 441-463. DOI: <https://doi.org/10.1177/0192512100214007>.
- IVANESCU, M. 2017. From The People's Choice to the Social Media Voting Platforms. The 2014 Romanian Presidential Elections and the Sociological Construction of Voting Decisions. In *Revista de Stiinte Politice*. č. 53, 2017. ISSN 1584-224X, s. 12-23.
- KARVAI, A., PLENTA, P. 2010. Volebné správanie vo voľbách do Európskeho parlamentu. In: *European Electoral Studies*. roč. 5, 2010, č. 1. s. 130-147.
- KREJČÍ, O. 2006. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006. 481 s. ISBN 80-86946-01-0.
- KUPKA, P., LARYŠ, M., SMOLÍK, J. 2009. *Krajní pravice ve vybraných zemích střední a východní Evropy*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 272 s. ISBN 978-80-210-4845-4.
- LIDDLE, R. W., MUJANI, S. 2007. Leadership, Party and Religion: Explaining Voting Behavior in Indonesia. In *Comparative Political Studies*. roč. 40, 2007, č. 7. ISSN 1552-3829, s. 832-857. DOI: <https://doi.org/10.1177/0010414006292113>.

- LIPSET, M. S., ROKKAN, S. 1967. *Party Systems and Voter Alignments*. [online], 1967, 64 s. [cit. 1.7.2019]. Dostupné na internete: <http://www.u.arizona.edu/~mishler/LipsetRokkan.pdf>.
- MADLEŇÁK, T. 2010. Hlavné trendy výskumu v súčasnej volebnej geografii. In *Geografický časopis*. roč. 62, 2010, č. 2, ISSN 0016-7193, s. 127-145.
- MADLEŇÁK, T. 2012. *Regionálna diferenciácia volebného správania na Slovensku (1998-2010)*. Bratislava: Veda, 2012. 238 s. ISBN 978-80-224-1231-5.
- MACHÁČEK, L. 2011. Electoral Behaviour of Students – First-Time Voters in the European Parliament Election (2009). In *Slovak Journal of Political Sciences*. roč. 11, 2011, č. 1. ISSN 1335-9096, s. 55-70.
- MAŠKARINEC, P. 2017. The Czech Pirate Party in the 2010 and 2013 Parliamentary Elections and the 2014 European Parliament Elections: Spatial Analysis of Voter Support. In *Slovak Journal of Political Sciences*, roč. 17, 2017, č. 1, 2017. ISSN 1335-9096, s. 5-33. DOI: <https://doi.org/10.1515/sjps-2017-0001>.
- MIHÁLIK, J. 2016. When electoral Paradigm meets the research Implications: The Youth Perspective. In *Slovak Journal of Political Sciences*. roč. 16, 2016, č. 4. ISSN 1335-9096, s. 335-352. DOI: <https://doi.org/10.1515/sjps-2016-0016>.
- MIKUŠ, R., GURŇÁK, D., MÁRIÁSSYOVÁ, A. 2016. Analýza volebnej podpory M. Kotlebu ako reprezentanta krajnej pravice v krajských voľbách 2013. In *Sociológia*. roč. 48, 2016, č. 1. ISSN 1336-8613, s. 48-70.
- NESTOROVÁ-DICKA, J., MOLNÁR, P. 2013. Geografické aspekty volebnej podpory politických strán na Slovensku v parlamentných voľbách 2012. In *Geographia Cassoviensis*. roč. 7, 2013, č. 2. ISSN 2454-0005, s. 50-62.
- NOVÝ, M. 2013. Volební účasť a její determinanty ve starých a nových demokraciích Evropy. In *Sociológia*. roč. 45, 2013, č. 2. ISSN 1336-8613, s. 195-228.
- O nás. 2018. [online], [cit. 27.11.2018]. Dostupné na internete: <http://www.naseslovensko.net/o-nas/>.
- ONUFRÁK, A. 2018. Voľby do orgánov Prešovského samosprávneho kraja. In *Dynamika regionálnej samosprávy na Slovensku - voľby 2017*. Trnava: Fakulta sociálnych vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2018. ISBN 978-80-8105-924-7, s. 109-122.

- RATAJ, J. 2019. Česká a slovenská krajná pravica po roku 1989. In MIHÁLIK, J. (ed.) *Storočie českej a slovenskej krajnej pravice 1918 – 2018*. Bratislava: Iris, 2019. ISBN 978-80-8200-052-1, s. 93-111.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2020. *Demografia a sociálne štatistiky*. [online], [cit. 9.6.2020]. Dostupné na internete <https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/census/metadatan/>.
- TEORELL, J., TORCAL, M., MONTERO, R. J. 2007. Political Participation: Mapping the Terrain. In *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Perspective*. Vol. 17, 2007.
- VERBA, S., NIE, N. 1987. *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1987. 428 s. ISBN 9780226852966.
- VERBA, S., NIE, N. H., KIM, J. 1978. *Participation and Political Equality. A seven - nation comparison*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978.
- Výpis z registra politických strán a politických hnutí. 2018. [online], [cit. 27.11.2018]. Dostupné na internete: <http://ives.minv.sk/rez/registre/pages/detailps.aspx?id=153101>.